

પોલીસની ગેરરીતિઓ

પોલીસ દ્વારા થતું સામાન્ય
ગેરકાયદેસર વર્તન
ચોક્કસ નિયમો જેનો તેઓ
કાયદાકીય ભંગ કરે છે.

કોમનવેલ્થ હુમન રાઈટ્સ ઇનિશિયેટિવ

કોમનવેલ્થ હુમન રાઇટ્સ ઇનિશિએટિવ

કોમનવેલ્થ હુમન રાઇટ્સ ઇનિશિએટિવ (સી.એચ.આર.આઈ.) એક સ્વતંત્ર, આંતરરાષ્ટ્રીય, બિન-સરકારી સંગઠન છે જેને રાષ્ટ્રમંડળના દેશોમાં વ્યાવહારિક સ્વરૂપે માનવ અધિકાર સુનિશ્ચિત કરવાનું કામ સોંપાયું છે. ઈ.સ. ૧૯૮૭માં અનેક રાષ્ટ્રમંડળ સંઘોએ સી.એચ.આર.આઈ.ની સ્થાપના કરી, કારણ કે તેમનું માનવું હતું કે સભ્યદેશો સર્વસામાન્ય મૂલ્યો અને વૈજ્ઞાનિક સિદ્ધાંતોના આધારે કામ કરે અને એવું મંચ પણ ઉપલબ્ધ કરાવે, જેનાથી માનવ અધિકારોને પ્રોત્સાહિત કરી શકાય. પરંતુ રાષ્ટ્રમંડળમાં માનવ અધિકારના મુદ્દાઓ ઉપર મોટાભાગે ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવતું નથી.

સી.એચ.આર.આઈ.ના હેતુમાં હરારે સિદ્ધાંતો, માનવ અધિકારોની સાર્વજનિક ઘોષણા અને આંતરરાષ્ટ્રીય માન્યતા પ્રાપ્ત અન્ય માનવ અધિકાર પ્રાપ્ત તંત્ર તથા રાષ્ટ્રમંડળ સભ્ય દેશોમાં માનવ અધિકારોનું સમર્થન કરવાવાળા રાષ્ટ્રીય કાયદાઓ વિશે જાગૃતિ ઊભી કરવી અને તેના ઉપર અમલ કરવાનું સામેલ છે.

તેના વાર્ષિક અહેવાલ (રિપોર્ટ)તેમજ સમયાંતરે થતી શોધના માધ્યમથી સી.એચ.આર.આઈ. વિભિન્ન રાષ્ટ્રમંડળ દેશોમાં માનવ અધિકારોની પ્રગતિ અને તેના હનન વિશે સતત ધ્યાન આકર્ષે છે. માનવ અધિકારોના હનનને રોકવા સંબંધી દષ્ટિકોણ અને આ દિશામાં ઉપાયોનું સમર્થન કરીને સી.એચ.આર.આઈ. રાષ્ટ્રમંડળ સચિવાલય, સભ્યદેશોની સરકારો અને સામાજિક સંગઠનોને સચેત કરે છે. કાર્યશાળાઓના આયોજન અને સંપર્ક વિકસાવીને સી.એચ.આર.આઈ. નિરંતર પ્રેરક સંગઠનની ભૂમિકા ભજવે છે જે તેમના પ્રાથમિક મુદ્દાઓ પ્રત્યે અન્ય લોકોને સક્રિય બનાવી શકે.

સી.એચ.આર.આઈ.ને સહયોગ આપતા જુથોના* કારણે એક સ્થાનિક અને આંતરરાષ્ટ્રીય નેટવર્ક ઉપલબ્ધ થયું છે. પોતાના કાર્યમાં માનવ અધિકારોને સામેલ કરી માનવ અધિકારો સંબંધી માહિતી અને પદ્ધતિઓનું પ્રસાર કરીને, તેના સભ્યો વ્યક્તિગત રીતે અને તેમના સંગઠનમાં સામૂહિક રીતે વ્યવસ્થિત પરિવર્તન લાવવામાં સક્ષમ બને છે. આ સિવાય, આ સમુહ સ્થાનિક પરિસ્થિતિઓની જાણકારી આપે છે, નીતિ-નિર્માણ કરનારાઓથી સંપર્ક કરે છે, મુદ્દાને સક્રિય કરે છે અને એક જુથ થઈને માનવ અધિકારોને પ્રોત્સાહિત કરે છે.

સી.એચ.આર.આઈ.નું મુખ્ય ઓફિસ દિલ્હીમાં છે અને તેની અન્ય ઓફિસ લંડન (યુ.કે.) અને આકરા, ધાનામાં છે.

કાર્યવાહક સમિતિ : બી.જી. વર્ગીસ-પ્રમુખ, માયા દારૂવાલા-નિર્દેશક, સભ્યો - અનુ આગા, બી.કે.ચંદ્રશેખર, ભગવાનદાસ, નીતિન દેસાઈ, કે.એસ. ધિલ્લોન, હરિવંશ, સંજોય હજારિકા, પૂનમ મૂત્રેજા, આર.વી પિલ્લાઈ, પ્રો. મૂલચંદ શર્મા.

*કોમનવેલ્થ જર્નાલીસ્ટ એસોસિએશન, કોમનવેલ્થ લોયર્સ એસોસિએશન, કોમનવેલ્થ લીગલ એજ્યુકેશન એસોસિએશન, કોમનવેલ્થ પાર્લામેન્ટરી એસોસિએશન, કોમનવેલ્થ પ્રેસ યુનિયન અને કોમનવેલ્થ બ્રોડકાસ્ટીંગ એસોસિએશન

ડિઝાઈન અને લેઆઉટ - પ્રકાશ ઓઝા (સી.એચ.આર.આઈ.)

ચિત્રો - સુરેશકુમાર, મુદ્રણ-મેટ્રીક્સ ન્યુ દિલ્હી.

ISBN : 81-8805-22-2

પુસ્તકની સામગ્રીનો ઉપયોગ કરી શકાય પરંતુ સામગ્રીના સ્ત્રોતનો ઉલ્લેખ જરૂર કરવો.

Commonwealth Human Rights Initiative

B-117, First Floor, Sarvodaya Enclave, New Delhi- 110017, INDIA.

Tel: +91-11-2685-0523, 2686-4678 Fax : +91-11-2686-4688

E-mail : chrrial@nda.vsnl.net.in

CHRI London Office

C/o Institute of Commonwealth Studies
28, Russell Square, London WC 1B 5DS, UK

Tel : +44-020-7-862-8857

Fax : +44-020-7-862-8820

E-mail : chri@sos.oc.uk

CHRI Africa Office

C/o The British Council
PO Box GP 771, Accra, Ghana
Tel : +233-21-683068, 683069, 683070

Fax : +233-21-683062

E-mail : CHRI@ph.britishcouncil.org

Website : www.humanrightsinitiative.org

પોલીસની ગેરરીતિઓ

પોલીસ દ્વારા થતું સામાન્ય ગેરકાયદેસર વર્તન ચોક્કસ નિયમો જેનો તેઓ કાયદાકીય ભંગ કરે છે.

: લેખન :

નવાઝ કોટવાલ

:અનુવાદ:

સોનલ ઠક્કર

હનીફ શેખ

:સંપાદન:

માયા દારૂવાલા

કોમનવેલ્થ હુમન રાઇટ્સ ઇનિશિએટિવ

૨૦૦૬

અનુક્રમણિકા

૧. પ્રથમ માહિતી અહેવાલ.....	૧
૨. અપરાધના પ્રકારો.....	૩
૩. એફ.આઈ.આર. - ગૈરરીતિઓ.....	૬
૪. તપાસ.....	૭
૫. પંચનામા.....	૮
૬. પોસ્ટ મોર્ટમ (મરણોત્તર તપાસ).....	૧૦
૭. અપરાધની જગ્યાએ તપાસ.....	૧૩
૮. કેસ ડાયરી.....	૧૫
૯. તપાસમાં ગૈરરીતિઓ.....	૧૯
૧૦. સાક્ષીઓને પ્રશ્નોત્તરી.....	૨૦
૧૧. તલાશી / ઝડતી.....	૨૨
૧૩. ઝડતી (સર્ચ) વોરન્ટ.....	૨૪
૧૪. ધરપકડ.....	૨૮
૧૫. પૂછપરછ.....	૩૧
૧૬. તહોમતનામું.....	૩૬
૧૭. ફાઈનલ રિપોર્ટ.....	૩૮

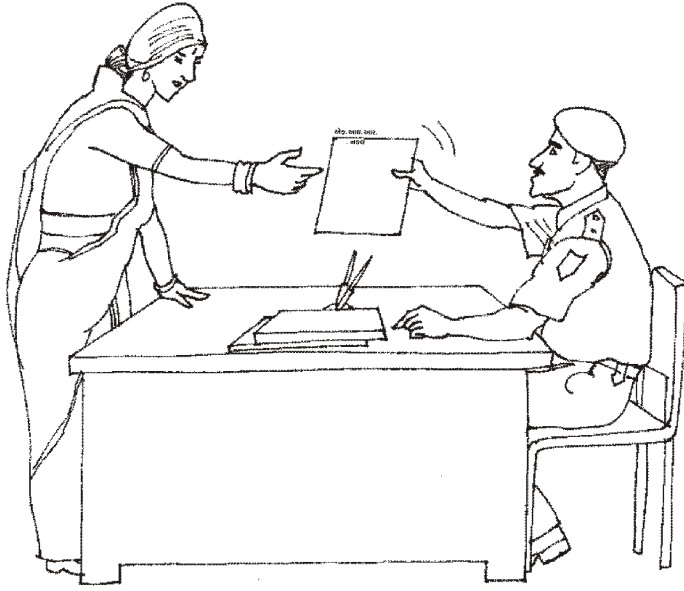

પ્રથમ માહિતી અહેવાલ

(એફ. આઈ. આર.)

તે શું છે

- તે અપરાધ સમયે પોલીસ દ્વારા મેળવાતી પ્રથમ માહિતી છે
- તે સાક્ષી, ગુનાનો ભોગ બનનાર વ્યક્તિ, પોલીસ અધિકારી અથવા અપરાધ વિશેની જાણકારી હોય તેવી કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા નોંધાવી શકાય છે
- એક વખત એફ. આઈ. આર. નોંધાઈ જાય પછી તપાસ કરવી પોલીસની ફરજ બને છે

પ્રથમ માહિતી અહેવાલ

એફ. આઈ. આર. નોંધાવવાની પ્રક્રિયા

- અપરાધનો ભોગ બનનાર વ્યક્તિ કે સાક્ષી પોલીસ અધિકારના અપરાધ વિશેની લેખિત માહિતી પોલીસ સ્ટેશને ફરજ ઉપરનાં અધિકારીને આપી શકે છે
- જો વ્યક્તિ લખી ન શકતી હોય, તો તેણે ઘટના અંગેની હકીકત પોલીસ અધિકારીને મૌખિક કહેવી જોઈએ અને આ હકીકત પોલીસે લેખિતમાં નોંધવી જ જોઈએ
- ફરિયાદ લખાવનાર વ્યક્તિને પોલીસે માહિતી ફરીવાર વાંચી સંભળાવવી જોઈએ
- ફરિયાદ કરનાર વ્યક્તિએ ફરિયાદની અંતે સહી કરવી જોઈએ
- માહિતી આપનારને એફ. આઈ. આર. ની એક નકલ વિના - મૂલ્યે મળવી જોઈએ
- માહિતીને પોલીસે 'સ્ટેશન હાઉસ ડાયરી' (રોજનીશી)માં નોંધવી જોઈએ

અપરાધનાં પ્રકારો

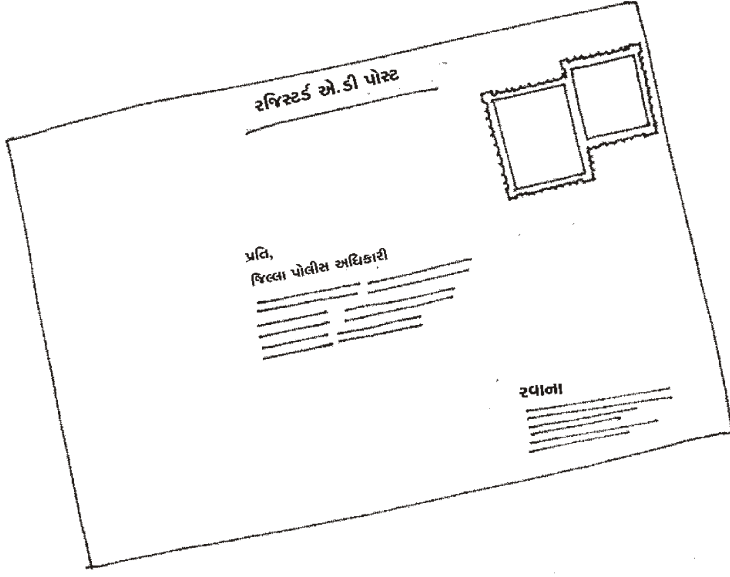
પોલીસ અધિકારનાં અને પોલીસ અધિકાર બહારનાં (કોગનીઝેબલ અને નોન કોગનીઝેબલ)

પોલીસ અધિકારનાં અપરાધો : (કોગનીઝેબલ)

- એવા અપરાધો જેની તપાસ પોલીસ, ન્યાયાધીશ પાસેથી વોરંટ મેળવ્યા વિના કરી શકે છે
- આ અપરાધો વધારે ગંભીર પ્રકારનાં હોય છે, જેવા કે ખૂન, બળાત્કાર, ધાડ પાડવી કે રમખાણો કરાવવાં, વગેરે

પોલીસ અધિકાર બહારનાં અપરાધો : (નોન-કોગનીઝેબલ)

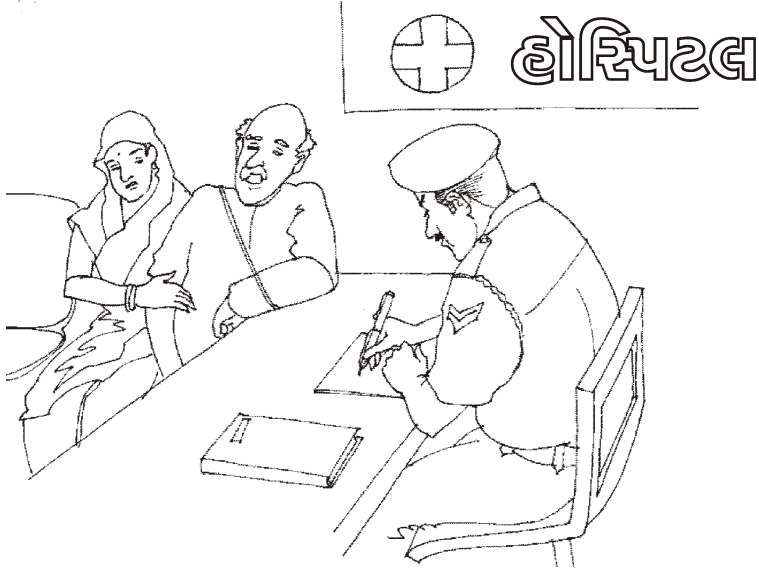
- એવા અપરાધો જેની તપાસ પોલીસ ન્યાયાધીશ પાસેથી વોરંટ મેળવીને જ કરી શકે છે
- આ અપરાધો સામાન્ય પ્રકારના હોય છે. જેવા કે લાંચ, જાણી જોઈને ખોટી માહિતી આપવી કે કોઈની ધાર્મિક લાગણી દુભાય તેવા શબ્દો બોલવા વગેરે

પ્રથમ માહિતી અહેવાલ

પોલીસ ફરિયાદ લેવાની ના પાડે ત્યારે શું કરવું

- અપરાધ અંગેની માહિતી લેખિતમાં જિલ્લા પોલીસ અધિકારી (ડી. એસ. પી.) ને ટપાલ દ્વારા - રજિસ્ટર્ડ એ.ડી. થી મોકલવી જોઈએ
- જો માહિતી પોલીસ અધિકારનો અપરાધ બન્યાનું જાહેર કરતી હોય તો ડી. એસ. પી. એ જાતે જ તપાસ કરવી પડે
- જો ડી. એસ. પી. જવાબ ના આપે, તો પછી ન્યાયાધીશને ફરિયાદ કરવી જોઈએ જે તમારી સોગંધ પર તપાસ કરશે
- ન્યાયાધીશ પોતાની જાતે કેસની તપાસ કરી શકે છે કે પોલીસ દ્વારા અથવા તેને યોગ્ય લાગે તેવી કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા તપાસ કરાવી શકે છે

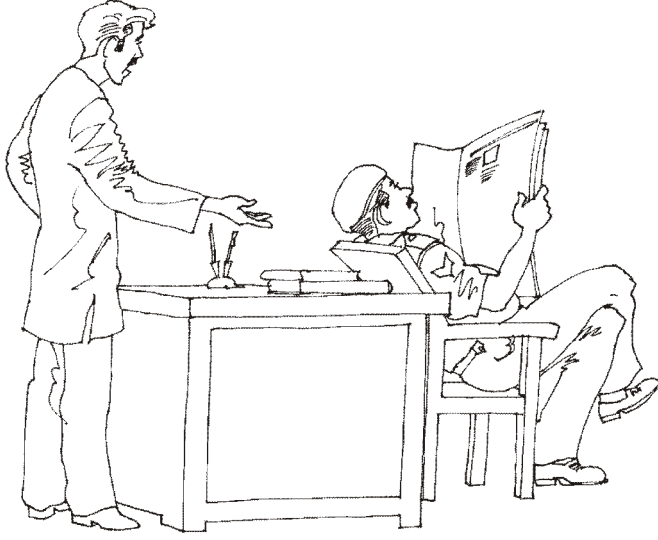

પ્રથમ માહિતી અહેવાલ

તે નોંધાઈ જાય પછી શું થાય

એફ. આઈ. આર. નોંધાઈ જાય તે પછી પોલીસ અધિકારીએ :

- ગુનો બન્યો છે તેની જાણ કરવા, તેની એક નકલ ન્યાયાધીશને મોકલવી જ જોઈએ
- એફ. આઈ. આર. નોંધાઈ હોય તે જ દિવસે ઢીલ કર્યા વગર તેની નકલ તાત્કાલિક ન્યાયાધીશને રવાના કરવી જોઈએ
- મેડીકો-લીગલ કેસમાં (એમ. એલ. સી.) પોલીસે હોસ્પિટલમાં જ એફ. આઈ. આર. નોંધવી જોઈએ
- જો પોલીસ ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે કોઈપણ કામગીરી ન કરે, તો તેણે આ માટેનું નકકર કારણ આપવું પડે છે. અલબત્ત, તેનો આધાર દરેક કેસ માટે અલગ હોઈ શકે

પોલીસની ગેરરીતિઓ

તમે જ્યારે એફ. આઇ. આર. નોંધાવવાનો પ્રયત્ન કરો ત્યારે

પોલીસ કદાચ :

- ફરિયાદ લેશે નહિ
- તમારા પર વિશ્વાસ કરશે નહિ
- ફરિયાદ નોંધવા માટે તમારી પાસે લાંચ માંગશે
- તમને સમાધાન કરી લેવાનું કહેશે
- હકીકત બદલી નાંખવાનો પ્રયત્ન કરશે
- તમને કહેશે કે આ પોલીસ અધિકાર બહારનો કેસ છે
- તમને કહેશે કે સહી કરવાની જરૂર નથી
- તમને ફરિયાદ ફરીથી વાંચી સંભળાવે નહિ
- તમને ફરિયાદની નકલ આપવાનો ઈન્કાર કરશે
- 'સ્ટેશન ડાયરી'માં નોંધ ના કરશે

તપાસ

અપરાધની નોંધ થાય પછી તરત શું થવું જોઈએ

પોલીસે :

- કેસની હકીકતને ધ્યાનમાં લઈ પંચનામું તૈયાર કરવું જોઈએ
- તપાસ દરમ્યાન જરૂર પડી શકે તેવા પંચો અને નિષ્ણાતોને ભેગા કરવા જોઈએ
- ગુનો બન્યાના સ્થળે જવું જોઈએ
- પંચનામું તૈયાર કરવું જોઈએ

તપાસ

પંચનામું ક્યારે તૈયાર કરવું જોઈએ

નીચેના સંજોગોમાં પોલીસે પંચોની હાજરીમાંજ પંચનામું બનાવવું જોઈએ

- મૃત્યુની તપાસ દરમ્યાન અને,
મુદામાલની તપાસ અને જપ્તી વખતે

પંચો :

- પોલીસનાં અહેવાલનાં ખરાપણાંની ખાતરી કરવા માટે બોલાવવામાં આવેલા સમાજના સ્વતંત્ર, સન્માનનીય અને બિન પક્ષપાતી સભ્યો હોય છે.

પંચનામું

નામ
ઉમર
વ્યવસાય

સહી

તપાસ

પંચનામું શું છે

પંચનામું :

- પંચો જે કાંઈ જુએ છે તેનો અહેવાલ છે
- તે પંચોનાં નામ, ઉમર, વ્યવસાય અને સરનામાથી શરૂ થાય છે
- તેમાં પંચનામું તૈયાર કરવાનું કારણ અને અપરાધનું ચોક્કસ સ્થળ દર્શાવેલું હોય છે.
- તે લખાઈ ગયા બાદ તેમાં પંચોની સહી હોવી જરૂરી છે
- તે ક્યારે શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું અને ક્યારે પૂરું થયું તે સમય અને તારીખ બતાવતું હોવું જોઈએ

પોસ્ટ મોર્ટમ (પી. એમ.) (મરણોત્તર તપાસ) શું છે

- પંચનામું પૂરું થઈ ગયા પછી મૃત્યુનું કારણ જાણવા માટે લાશને પોસ્ટ મોર્ટમ તપાસ માટે મોકલવામાં આવે છે
- સિનિયર ઈન્સપેક્ટરની નીચેનાં હોદ્દાના હોય તેવા જ પોલીસ અધિકારી લાશને પોસ્ટ મોર્ટમ માટે મોકલી શકે છે

પોસ્ટ મોર્ટમ ત્યારે કરવામાં આવે છે જ્યારે :

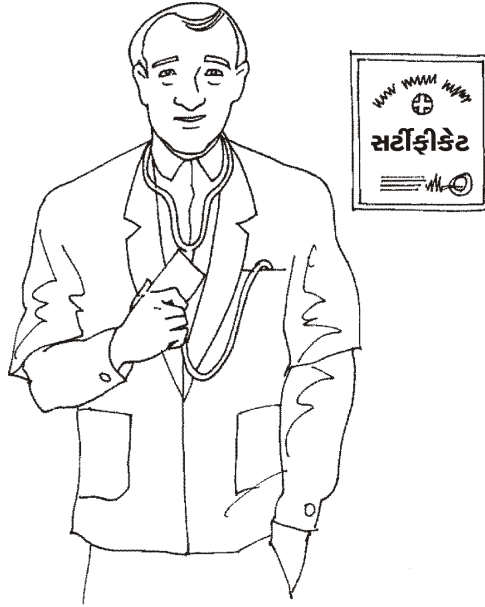
- મૃત્યુનું કારણ અજાણ હોય, તેમાં શંકાઓ હોય અથવા અકુદરતી સંજોગો હોય
- મૃત્યુનું કારણ આત્મહત્યા, માનવ હત્યા કે અકસ્માતથી થયેલું હોય

પોસ્ટ મોર્ટમ રિપોર્ટમાં આ દશવેલ હશે

- મૃત્યુનો સમય
- મરનારની જાતિ
- સંભવિત મૃત્યુનું કારણ

તે કઈ રીતે થવું જોઈએ

- ફક્ત પ્રમાણિત ડોક્ટર, જેની પાસે પોલીસનો સત્તાવાર પત્ર હોય, તે જ કરી શકે છે
- તેનો હોદ્દો તબીબી અધિકારથી નીચલા દરજ્જાનો ના હોવો જોઈએ
- લાશને મેળવ્યા પછી તબીબી અધિકારીએ લાશ મેળવ્યાની રસીદ આપવી જોઈએ

પોસ્ટ મોર્ટમ (પી. એમ.)

તબીબી અધિકારીની ફરજો

તબીબી અધિકારીએ :

- લાશની બાહ્ય તેમજ આંતરિક તમામ ઈજાઓની નોંધ વિગતવાર કરવી
- લાશની અંદરથી મળેલી અજાણી વસ્તુની હાજરી નોંધવી
- અજાણી વસ્તુને સુરક્ષિત રીતે રાખવી
- રિપોર્ટની એક નકલ પોલીસ સ્ટેશને મોકલવી
- મૃત્યુનાં કારણની નોંધ કરવી અને તેની એક નકલ ડી. એસ. પી. ને મોકલવી

પોસ્ટ મોર્ટમ કરવા માટે પોલીસ અધિકારી અને તબીબી અધિકારી સંયુક્ત રીતે જવાબદાર હોય છે

પોસ્ટ મોર્ટમ પછી લાશને તેના સગાઓને સોંપી દેવી જોઈએ

હકીકતે કઈ રીતે કરવામાં આવે છે

મોટા ભાગે પોસ્ટ મોર્ટમ :

- અપરાધની જગ્યાએ કરવામાં આવે છે.
- કમ્પાઉન્ડરો અને બીજા બિન - તબીબો દ્વારા કરવામાં આવે છે
- ઝડપથી પૂરું કરી દેવામાં આવે છે
- અધૂરું અને વિગતવાર તપાસ વિનાનું કરવામાં આવે છે
- લાશને કાપીને ખુલ્લી કર્યા પછી તેને યોગ્ય રીતે પાછી સીવવામાં આવતી નથી

તપાસ

અપરાધની જગ્યાએ

પોલીસે :

- અપરાધ વિશેની માહિતી હોય તેવા સાક્ષીઓને ભેગા કરવા
- અપરાધની જગ્યાનાં ફોટોગ્રાફ્સ લેવા
- અપરાધીનાં આંગળાનાં કે પગનાં નિશાનોને કાળજીપૂર્વક જોવાં
- નિષ્ણાતોને બોલાવવા
- ખૂન, ઘાડ અને લૂંટ જેવા ગંભીર અપરાધ માટે પોલીસે ડોગ સ્કોવડને બોલાવવા
- અપરાધની જગ્યાનો નકશો બનાવવો

તપાસ

ગુનાની જગ્યાએ

પોલીસે :

- પુરાવા ભેગા કરવા જોઈએ અને ખાતરી કરવી કે કોઈ પણ પુરાવો ખોવાતો નથી
- ગુનાની જગ્યાને સીલ મારવું
- જપ્ત કરવામાં આવી હોય તેવી તમામ વસ્તુઓની નોંધ મુદામાલ રજિસ્ટરમાં કરવી
- ઈજાગ્રસ્ત વ્યક્તિઓને પ્રાથમિક સારવાર આપવી
- મૃત શરીર / શરીરોને પોસ્ટ મોર્ટમ તપાસ માટે મોકલવાં
- 'કેસ ડાયરી'ની અંદર તપાસનાં તમામ પગલાંની નોંધ કરવી

કેસ ડાયરી

શું છે

કેસ ડાયરી :

- એ તપાસ કરનાર અધિકારીએ તપાસમાં લીધેલાં દરેકે દરેક પગલાંની પોતાના અક્ષરોમાં કરેલી નોંધ છે
- તે રોજે-રોજ અને વ્યવસ્થિત રીતે લખાવવી જોઈએ
- રોજે-રોજ થઈ રહેલી તપાસની અસલ નોંધ ઉપલા અધિકારીઓને મોકલવાની હોય છે
- એની તપાસ કરવી, તપાસ કેવી રીતે થઈ રહી છે તે જોવું અને જરૂરી લાગે તો સલાહ આપવી એ ઉચ્ચ અધિકારીની ફરજ છે

કેસ ડાયરી

તેમાં શું વિગતો હોય છે

કેસ ડાયરીમાં :

- નંબર અપાયેલાં પાનાં
- કયા સમયે માહિતી મળી હતી તે
- કયા સમયે તપાસ શરૂ થઈ હતી અને તેને પૂરી થતાં કેટલો સમય લાગ્યો
- તપાસ અધિકારીએ કઈ કઈ જગ્યાઓની મુલાકાત લીધી હતી
- શું જોયું અને સાંભળ્યું તેનું નિવેદન
- કેસ સાથે સંકળાયેલા તમામ પોલીસ અધિકારીઓનાં નામ

કેસ ડાયરી

શેના માટે તેનો ઉપયોગ ના થઈ શકે :

- કોઈ પણ આરોપી કે ફરિયાદીને કેસ ડાયરીની નકલ મેળવવાનો અધિકાર નથી
- કેસ ડાયરીનો ઉપયોગ ફક્ત પોલીસ દ્વારા જ અદાલતમાં જુબાની વખતે તેની યાદ તાજી કરવા માટે કરવામાં આવે છે
- તેનો ઉપયોગ અદાલતમાં પુરાવા તરીકે કરી શકાતો નથી, પરંતુ કેસમાં મદદરૂપ થવા માટે અદાલત તે મંગાવી શકે છે

કેસ ડાયરી

શેના માટે તેનો ઉપયોગ કરી શકાય :

કેસ ડાયરી અદાલત દ્વારા નીચેના કામ માટે મંગાવી શકાય છે :

- તપાસ બરાબર થઈ છે કે નહિ તે જોવા
- ફરિયાદ પક્ષે આપેલ યાદીમાં દર્શાવેલ ન હોય તેવા સાક્ષીઓના સમન્સ કાઢવા
- કેસમાં મદદરૂપ થઈ શકે તેવા બીજા પુરાવાની નોંધ કરવા

તપાસમાં ગેરરીતિઓ

મોટાભાગે શું બનતું હોય છે :

સામાન્ય રીતે પોલીસ :

- અપરાધની જગ્યાએ ઘણી મોડી પહોંચે છે
- અપરાધની જગ્યાને ઘેરી લેતી નથી અથવા સાચવતી નથી
- માર્ગદર્શનો મુજબ પંચનામું તૈયાર કરતી નથી
- ગુનાની જગ્યાએથી જપ્ત કરેલી વસ્તુઓને મુદામાલ રજિસ્ટરમાં નોંધતી નથી
- જપ્ત કરેલ વસ્તુઓ સીલ કરતી નથી - આવા કેસમાં અદાલત જપ્ત થયાના સંજોગો ઉપર આધાર રાખતી નથી અને પરિણામે, વ્યક્તિ નિર્દોષ છુટી જાય છે
- જપ્ત થયેલ વસ્તુઓને તપાસ માટે મોકલતી નથી અને તે માલખાનામાં પડી રહે છે પરિણામે જરૂરી પુરાવો ખરાબ થઈ જાય છે અને અંતે તે નકામા થઈ જાય છે

સાક્ષીઓને પ્રશ્નો પૂછવા

સાક્ષી એ આરોપી નથી - પરંતુ તે ફક્ત પોલીસને તપાસમાં મદદ કરે છે.

શા માટે :

- કેસમાં પુરાવા ભેગા કરવા

કોના દ્વારા :

- તપાસ કરનાર અધિકારી દ્વારા
- મુખ્ય જમાદારથી નીચલા હોદ્દાનો અધિકારી સાક્ષીની પૂછપરછ કરી શકતો નથી

કચાં :

- સાક્ષીઓને તેમના ઘરમાં અથવા ફક્ત લેખિત હુકમ દ્વારા પોલીસ સ્ટેશને બોલાવીને
- સ્ત્રીઓને તથા ૧૫ વર્ષથી નીચેનાં બાળકોને અગવડમાંથી બચાવવા માત્ર તેમનાં ઘરે જ તપાસવાં જોઈએ

કઈ રીતે :

- ઘટના પછી તેમની તપાસ ઝડપથી થવી જોઈએ કારણ કે સમય જતાં યાદશક્તિ ઓછી થઈ જાય છે
- તેમની વિગતવાર પૂછપરછ થવી જોઈએ
- તેમના પુરાવાઓ તેમની ભાષામાં જ નોંધવા જોઈએ
- સાક્ષીઓને પોલીસ કોઈપણ પ્રકારની ધમકી ખોટા વચનો કે લાંચ આપી શકતી નથી
- નિવેદનો ઉપર સાક્ષીઓની સહીઓ લેવી જોઈએ નહિ

તલાશી / ઝડતી

તલાશી માટે પોલીસને સામાન્ય સત્તા નથી

પોલીસ પાસે કોઈ વ્યક્તિ કે સ્થળની તલાશ / ઝડતી માટે સામાન્ય સત્તાઓ નથી. તલાશ/ ઝડતી એકદમ નિયંત્રિત પરિસ્થિતિમાં થવી જોઈએ. શોધ/તપાસ વખતે તેનું ચોક્કસ કારણ હોવું જોઈએ.

પણ :

પોલીસ ન્યાયાધીશ પાસેથી વોરંટ મેળવીને તપાસ કરી શકે છે

અથવા વોરંટ વગર પણ તપાસ કરી શકે છે :

- જ્યારે પોલીસ અધિકારીને વાજબી રીતે એવું લાગતું હોય કે જરૂરી વસ્તુ તે જગ્યાએથી મળશે
- વિલંબ થયા વગર વસ્તુ મેળવવાની જરૂરિયાત હોય

કેવી રીતે થવી જોઈએ

પોલીસ અધિકારીને :

- તપાસની જરૂર હોય તેવી વસ્તુનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરવો જોઈએ
- તપાસ માટેનાં કારણો નોંધવા જોઈએ
- ન્યાયાધીશને આ વિગતો મોકલ્યા પછી તે પોલીસને 'સર્ય વોરંટ' આપશે

ઝડતી (સર્ચ) વોરન્ટ

તેમાં શું હોવું જોઈએ

- પોલીસ અધિકારીનું નામ અને હોદ્દો
- તલાશ / ઝડતી માટેના સ્થળનું વર્ણન
- તપાસ / ઝડતી માટેનાં કારણો
- મિલકત જપ્ત કરવાની જરૂરિયાત હોય તેવા સમયે પોલીસ અધિકારીને વાજબી દળ સાથે દાખલ થવાની અપાયેલ સત્તા
- વોરન્ટ કાઢવાની તારીખ
- અદાલતનો સિક્કો અને ન્યાયાધીશની સહી

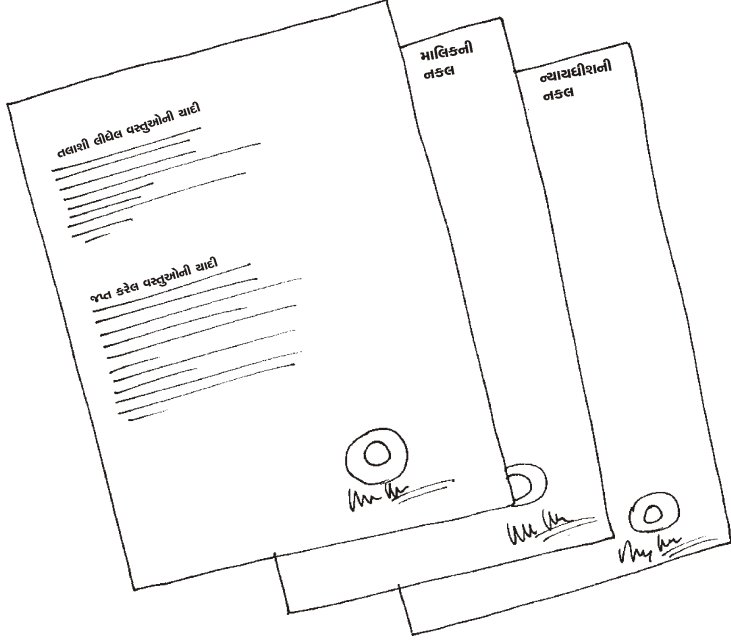

તલાશ / ઝડતી

અનુસરવાની પ્રક્રિયા

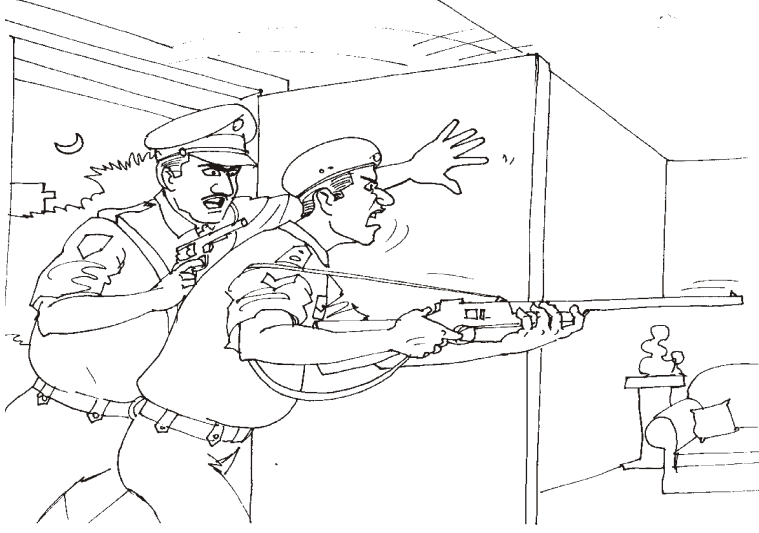
પોલીસ અધિકારીએ :

- ૧) જગ્યાના માલિકને 'સર્ય વોરન્ટ'ની નકલ આપવી જોઈએ
- ૨) તપાસ શરૂ કરતાં પહેલાં તપાસમાં સાક્ષી પુરાવા માટે તે વિસ્તારના બે કે તેથી વધારે સન્માનનીય, સ્વતંત્ર રહેવાસીઓને બોલાવવા જોઈએ
- ૩) સાક્ષીઓની હાજરીમાં જ તપાસ કરવી જોઈએ
- ૪) જપ્ત કરાયેલ તમામ વસ્તુઓની યાદી બનાવવી અને તેના ઉપર સાક્ષીઓની સહી લેવી જોઈએ

પોલીસ અધિકારીએ :

- પ) તલાશ વખતે માલિકને હાજર રહેવાની પરવાનગી આપવી જોઈએ
- ૬) તલાશી લીધેલ અને જપ્ત કરેલ વસ્તુઓની યાદી માલિકને આપવી જોઈએ
- ૭) સૂર્યાસ્ત પહેલાં તપાસ કરી લેવી જોઈએ
- ૮) જો તપાસ સૂર્યાસ્ત અને સૂર્યોદય વચ્ચે કરવામાં આવતી હોય તો શા માટે તેમ કરવું પડ્યું તેના કારણો નોંધવા જરૂરી છે
- ૯) જપ્ત કરાયેલ તમામ વસ્તુઓનો અહેવાલ તે જ દિવસે ન્યાયાધીશને મોકલવો જોઈએ

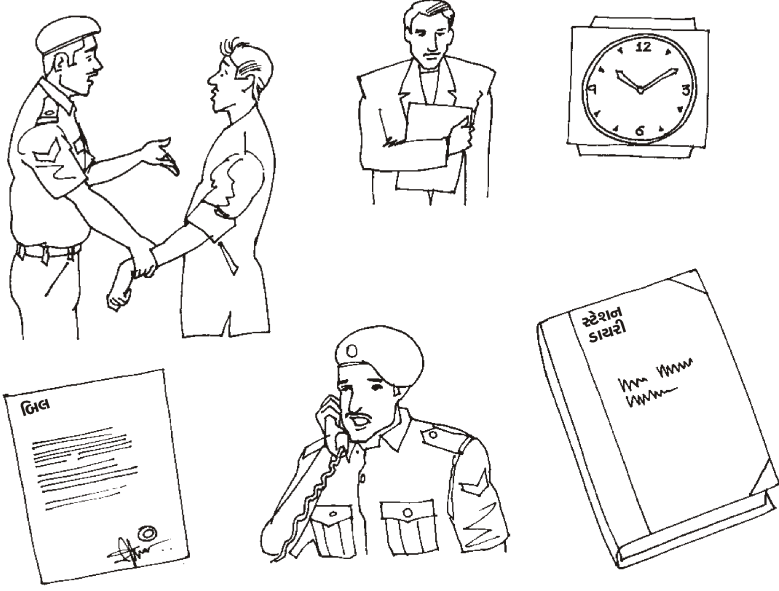

તલાશી / ઝડતી

સામાન્ય રીતે પોલીસ શું કરે છે

પોલીસ સામાન્ય રીતે તલાશ કરતી વખતે :

- બિન - જરૂરી બળ વાપરીને તમારા ઘરમાં ઘૂસી જશે
- તમને સર્ચ વોરન્ટ નહીં બતાવે
- સાક્ષીઓને નહીં બોલાવે
- ઘરનાં માલિકને હાજર રહેવાની પરવાનગી નહીં આપે
- તપાસ કરેલ અને જપ્ત કરેલ વસ્તુઓની યાદી નહીં બનાવે - તપાસ દરમ્યાન રોકડ અને દાગીના પોલીસ દ્વારા લઈ લેવામાં આવી શકે
- જગ્યાનાં માલિકને યાદીની નકલ આપવામાં નહીં આવે
- તે સમયે જગ્યામાં ખોટા પૂરાવા મૂકી દેશે
- મધ્ય રાત્રિએ તપાસ કરશે

ધરપકડ શું થવું જોઈએ

પોલીસે ફરજિયાત :

- ધરપકડ કરાઈ રહેલ વ્યક્તિને શા માટે તેને અટકમાં લેવામાં આવી રહી છે તેનાં કારણો (ધરપકડના આધારો)ની તાત્કાલિક જાણ કરવી જોઈએ
- ધરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિને વકીલની સલાહ લેવાની અને વકીલ દ્વારા બચાવ કરવાની રજા આપવી જોઈએ
- ધરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિને ૨૪ કલાકની અંદર ન્યાયાધીશની સમક્ષ રજૂ કરવી જોઈએ
- જો ધરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિ જામીનપાત્ર ગુનામાં પકડાઈ હોય તો તે જામીન ઉપર છૂટી શકે છે તેની તેને જાણ કરવી જોઈએ
- ધરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિનાં સગાને કે મિત્રને ધરપકડ અંગેની જાણ કરવી જોઈએ અને તેની નોંધ 'સ્ટેશન ડાયરી'માં કરવી જોઈએ
- 'સ્ટેશન ડાયરી'માં ધરપકડના કારણોની નોંધ કરવી જોઈએ

શું થવું જોઈએ

- ઘરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિને હાથકડી પહેરાવાય નહિ
- ઘરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિની તપાસ સાક્ષીની સામે જ થવી જોઈએ
- જો ઘરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિ પાસેથી હથિયાર મળે તો, પંચનામામાં નોંધણી કરાયા બાદ તે જપ્તીમાં લેવાવાં જોઈએ
- ઘરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિના શરીરે જો કોઈ ઈજા મળે તો તેને ડોક્ટર પાસે સારવાર માટે મોકલી આપવો જોઈએ
- ધાર્મિક સ્થળની અંદર ઘરપકડ થવી જોઈએ નહીં

ઘરપકડ

ખરેખર શું બને છે ?

ઘરપકડનાં સમયે પોલીસ સામાન્ય રીતે :

- બિનજરૂરી બળનો ઉપયોગ કરે છે
- શા માટે તેની ઘરપકડ કરવામાં આવી રહી છે તે કહેતી નથી
- વ્યક્તિને હાથકડી પહેરાવે છે
- ઘરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિને ૨૪ કલાકની અંદર ન્યાયાધીશ સમક્ષ રજૂ કરતી નથી
- ઘરપકડની તાત્કાલિક નોંધ કરતી નથી
- ઘરપકડને આગલી તારીખમાં બતાવે છે અને આવી ખોટી તારીખનાં ૨૪ કલાકની અંદર ન્યાયાધીશ સમક્ષ રજૂ કરે છે
- ઘરપકડ અંગે સગાઓને જાણ કરતી નથી

પૂછપરછ

પૂછપરછ થઈ રહેલ વ્યક્તિના અધિકારો :

જ્યારે તમારી પૂછપરછ થતી હોય ત્યારે :

- તમારી સાથે મારપીટ અથવા કોઈપણ રીતે ધાકધમકી થઈ શકે નહિ
- પ્રશ્નોતરી દરમ્યાન તમે તમારા વકીલને હાજર રહેવાનું કહી શકો છો
- તમને અપરાધમાં સંડોવતા હોય તેવા કોઈપણ પ્રશ્નનો જવાબ આપવાની ના કહી શકો છો
- તમારા પર કોઈપણ પ્રકારે હિંસા કરવામાં આવી નથી તેની ખાતરી કરવા તમને ડોક્ટર પાસે લઈ જવા જોઈએ

જામીન શું છે

જામીન એટલે :

- ઘરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિને અમુક શરતો પર છોડવી
- છોડાયેલ વ્યક્તિએ પોલીસ અથવા અદાલત દ્વારા કહેવામાં આવે ત્યારે હાજર થવું જોઈએ
- તેણે અદાલત દ્વારા નક્કી કરવામાં આવેલી અન્ય શરતોનું પણ પાલન કરવું જોઈએ

જામીન એ અધિકાર છે :

- હા, અમુક સમયે તેનો આધાર અપરાધ જામીનપાત્ર કે બિનજામીનપાત્રમાંથી કઈ યાદીમાં છે તેના ઉપર છે. ઉદાહરણ તરીકે,

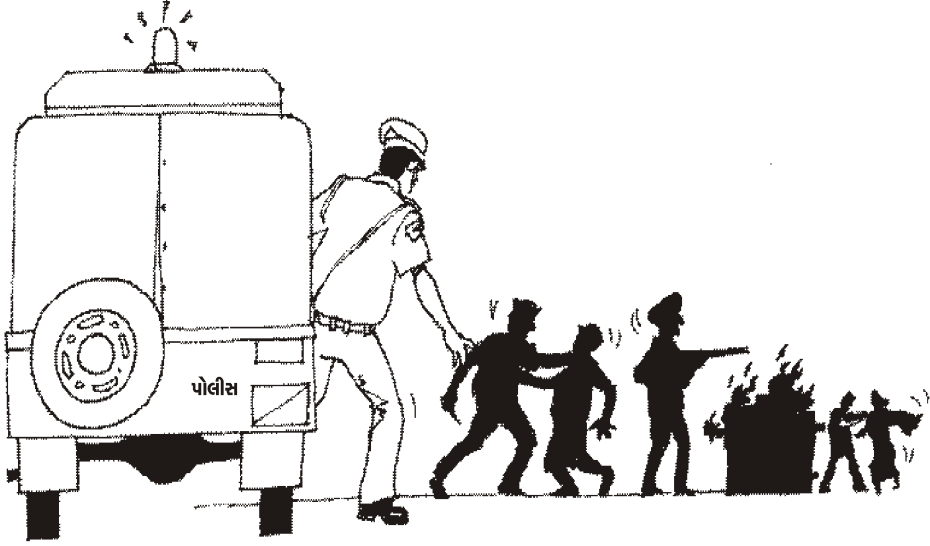
જામીનપાત્ર અપરાધો

એટલે :

- ઓછા ગંભીર પ્રકારના અપરાધો, જેવા કે - લાંચ, ચૂંટણીમાં લાગવગ વાપરવી, ખોટા દસ્તાવેજ બનાવવા વગેરે

જ્યારે વ્યક્તિની ઘરપકડ જામીનપાત્ર અપરાધ માટે થાય ત્યારે :

- પોલીસ અધિકારીએ જણાવવું જ જોઈએ કે તમને જામીન ઉપર છૂટવાનો અધિકાર છે
- તમને જામીનખત (બોન્ડ) આપ્યા પછી અદાલતમાં હાજર કરીને
- તે માટે વ્યક્તિએ અદાલતને ખાતરી આપવી પડે છે કે તમે તમારા વિસ્તારમાં જ રહેશો અને તે છોડીને ક્યાંય જશો નહિ અથવા,
- તમે તમારા વિસ્તારના કોઈ સન્માનનીય વ્યક્તિને તમારી બાંહેધરી આપવાનું કહી શકો છો કે તમે ક્યાંય ભાગી નહી જાઓ અને જો તેવું થશે તો જામીનગીરીમાં મૂકેલ રકમ ચૂકવી આપશો.

બિન જામીનપાત્ર અપરાધો

એટલે :

- જે અપરાધની સજા ત્રણ વર્ષથી વધારે હોય, તો તે બિન જામીનપાત્ર અપરાધો છે
દા.ત. ખૂન, બળાત્કાર, લૂંટ
- બિન જામીનપાત્ર અપરાધોમાં જામીન એ અધિકાર નથી પરંતુ વિશેષ સગવડ છે
- આવા પ્રકારના અપરાધોમાં જામીન અદાલતોથી મળી શકે છે

જામીન માટે તમે કેવી રીતે અરજી કરી શકો છો

- જામીન માટે તમારે અદાલતમાં અરજી કરવી પડે તે પછી જામીનની સુનાવણી થાય
- અદાલતમાં સામાપક્ષના વકીલ કદાચ :
 ૧. જામીનનો વિરોધ એ આધારે કરે કે તમે પુરાવામાં દબલ કરશો અથવા સાક્ષીઓને ધમકી આપશો અથવા
 ૨. જામીન મળે પરંતુ અમુક શરતોના આધારે.
- બચાવપક્ષના વકીલ તમારા પક્ષે દલીલ કરી શકે છે કે,
 ૧. તમે અપરાધમાં સામેલ નહોતા
 ૨. તમે આ જ સમાજમાં રહો છો અને ક્યાંય ભાગીને જવાના નથી
 ૩. જામીનમાં નક્કી કરવામાં આવી હોય તે બધી જ શરતોનો તમે આદર કરશો

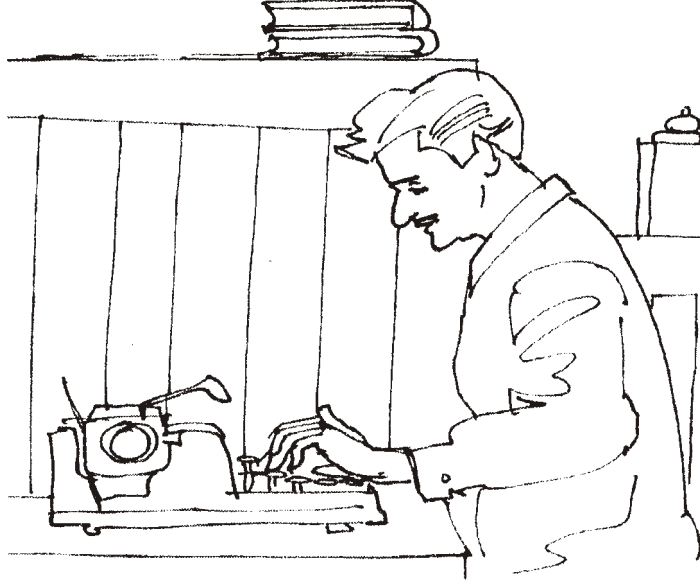
જામીન મંજૂર કરવાના આધારો

જામીન આપતા પહેલાં અદાલત શું ધ્યાનમાં રાખશે

- અપરાધની ગંભીરતા
- જામીન પર છૂટયા પછી તમે ભાગી જશો કે નહિ
- છૂટયા પછી તમે પુરાવા સાથે છેડછાડ કરશો કે નહિ

જામીનમાં કેવા પ્રકારની શરતો રાખી શકાય છે

- તમને નિયમિત સમયે પોલીસ સ્ટેશને હાજરી આપવાનું કહી શકાય
- તમારે પ્રશ્નોતરી દરમ્યાન પોલીસને સહકાર આપવાનો રહેશે
- તમે અદાલત સમક્ષ હાજર થશો
- તમે દેશ છોડીને જઈ શકશો નહિ અને તમારો પાસપોર્ટ જમા કરાવી દેવો

તહોમતનામું એ તપાસની સંપૂર્ણ નોંધ છે

એક વખત તપાસ પૂરી થઈ જાય તો :

- સરકારી વકીલ દ્વારા અદાલતમાં તહોમતનામું દાખલ કરવામાં આવે છે, અથવા
- ફાઈનલ રિપોર્ટ દાખલ કરવામાં આવે છે

સરકારી વકીલ અને બચાવ પક્ષને સાંભળ્યા પછી :

- અદાલત તહોમતનામાનો અસ્વીકાર કરે છે અને આરોપીને છોડી દેવામાં આવે છે અથવા
- અદાલત કેસને સ્વીકારી લે છે, તહોમત ઘડે છે, અને ટ્રાયલ માટે મૂકે છે

તહોમતનામું

શું હોય છે

- આરોપીનાં નામ અને સરનામાં
- ધરપકડનો સમય, જગ્યા અને તારીખ
- ધરપકડ કરનાર અધિકારીનું નામ
- જો આરોપીને જામીન ઉપર મુક્ત કરવામાં આવ્યો હોય તો તે
- ભાગેડું આરોપીનાં નામ અને સરનામા (લાલ રંગની શાહીથી નિશાન કરેલ)
- મેળવેલો મુદામાલ
- સાક્ષીઓનાં નામ અને સરનામાં
- આરોપ અથવા માહિતી, અપરાધનું નામ અને કાયદાની કલમ

તહોમતનામાની સાથે આ જોડાયેલું હોવું જોઈએ :

- જો આરોપી જેલમાં હોય તો તે
- જામીન ઉપર હોય તો જામીન ખત (બોન્ડ)
- આરોપીની ઓળખ આપતા ચિહ્ન અને કોઈ પણ વર્ણન
- એફ. આઈ. આર. ની નકલ.
- ફરિયાદ પક્ષ જેનાં ઉપર આધાર રાખતો હોય તે તમામ દસ્તાવેજો અથવા જરૂરી ઉતારા
- સાક્ષીઓના નોંધાયેલા નિવેદનો
- પુરાવાનાં આધાર તરીકે હથિયારો અથવા કોઈપણ વસ્તુ

ફાઈનલ રિપોર્ટ

ક્યારે તે દાખલ થાય છે

ફાઈનલ રિપોર્ટ ત્યારે દાખલ થાય છે :

જ્યારે :

- આરોપીની સામે તેને ટ્રાયલ માટે મોકલવા પૂરતા પુરાવા ના હોય
- આરોપીની સામે ટ્રાયલ ચલાવવા માટેનો કેસ બનતો ના હોય
- કેસ બનતો હોય પરંતુ આરોપીની ઓળખ પુરવાર થતી ના હોય

અદાલત શું કરી શકે છે

જ્યારે ફાઈનલ રિપોર્ટ દાખલ કરવામાં આવે છે ત્યારે અદાલત :

- ફાઈનલ રિપોર્ટને સ્વીકારી લે છે - કેસ બંધ થઈ જાય છે અને આરોપીને છોડી મૂકવામાં આવે છે અથવા
- ફાઈનલ રિપોર્ટનો અસ્વીકાર કરે છે અને પોલીસને કેસની વધારે તપાસની સૂચના આપે છે
- તહોમત ઘડે છે અને કેસ ટ્રાયલ માટે મુકવાની સૂચના આપે છે

સી.એચ.આર.આઈ. - કાર્યક્રમો

સી.એચ.આર.આઈ.નું કાર્ય એ માન્યતા પર આધાર રાખે છે કે માનવ અધિકાર, અસરકારક લોકશાહી અને વિકાસ લોકોના જીવનમાં ત્યારે વાસ્તવિક બનશે જ્યારે રાષ્ટ્રમંડળ અને તેના સભ્યદેશો જવાબદેહિતા અને ભાગીદારીના ઉચ્ચ માપદંડો અને કાર્યરીતિ અપનાવશે. આ ઉપરાંત સી.એચ.આર.આઈ. ન્યાય સુધીની પહોંચ અને માહિતી સુધીની પહોંચના મુદ્દામાં પણ કામ કરે છે. આ કાર્ય તે સંશોધનો, પ્રકાશનો, કાર્યશાળા અને માહિતી વિતરણ જેવા માધ્યમો દ્વારા કરે છે.

માનવ અધિકાર હિમાયત :

સી.એચ.આર.આઈ. રાષ્ટ્રમંડળના સરકારી સંગઠનો અને સભ્ય દેશોને નિયમિત રિપોર્ટ રજૂ કરે છે જરૂરિયાત મુજબ ઈ.સ. ૧૯૯૫થી સી.એચ.આર.આઈ.એ નાઈઝરીયા, ઝામ્બીઆ, ફિજી, આઈલેન્ડ અને સિએરાલિઓનમાં ફેક્ટ ફાઈન્ટીંગના મિશન મોકલ્યા છે. સી.એચ.આર.આઈ. રાષ્ટ્રમંડળ નેટવર્કનું પણ સંકલન કરે છે, જે વિવિધ પ્રકારના સંગઠનોને એક જુથમાં લાવીને તેમની સંગઠન શક્તિને માનવ અધિકારની હિમાયત માટે તૈયાર કરે છે. સી.એચ.આર.આઈ.નું મીડિયા યુનિટ પણ એ બાબતોનું ધ્યાન રાખે છે કે માનવ અધિકારના મુદ્દાઓ લોકોના ધ્યાનમાં રહે.

માહિતી સુધીની પહોંચ :

માહિતી (મેળવવાના)નો અધિકાર

સી.એચ.આર.આઈ નાગરિક સમાજો અને સરકારને માહિતીના અધિકાર અંગે પગલાં લેવા પ્રેરિત કરે છે તેમજ સહયોગીઓને કાયદાના અસરકારક અમલમાં મદદ કરે છે. સી.એચ.આર.આઈ. સ્થાનિક જુથો અને સરકારી અધિકારીઓ સાથે મળીને, સરકાર અને નાગરિક જુથોની આ કાયદા માટે કાર્યક્ષમતા વધારવામાં તેમજ નીતિ બનાવનાર સાથે વકાલત કરે છે. સી.એચ.આર.આઈ. દક્ષિણ એશિયામાં પણ કાર્યરત છે. તાજેતરમાં આ સફળ ઝુંબેશને સહયોગ આપીને રાષ્ટ્રીય કાયદો ઘડવામાં મદદરૂપ બન્યું છે. આફ્રિકામાં પણ આ કાયદો ઘડવામાં કાયદાકીય સહયોગ આપે છે. પેસિફિકમાં સી.એચ.આર.આઈ. સ્થાનિક અને રાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓને આવા કાયદા બનાવવા માટે પ્રેરે છે.

સંવિધાનવાદ :

સી.એચ.આર.આઈનું માનવું છે કે બંધારણના નિર્માણ અને તેની સમીક્ષામાં વધુમાં વધુ લોકોના અભિપ્રાયો લેવા જોઈએ. સી.એચ.આર.આઈ. લોક શિક્ષણ દ્વારા બંધારણીય હકોનો પ્રચાર કરે છે. તેમણે રાષ્ટ્રમંડળ સંસદીય સમિતિ માટે વેબ-બેસ્ડ (Web-based) માનવ અધિકાર મોડ્યુલ બનાવ્યું છે. ચૂંટણી પહેલાં સી.એચ.આર.આઈ. એ ચૂંટણીની દેખરેખ કરવા નાગરિક જુથોનું નેટવર્ક બનાવ્યું છે, જે ગુનામાં સંડોવાયેલા હોય તેવા ઉમેદવારોને ચૂંટણીમાં ઊભા રહેવા સામે વાંધો ઉઠાવે છે અને મતદાતાઓનું શિક્ષણ તેમજ ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓના કાર્યની દેખરેખ રાખે છે.

ન્યાય સુધીની પહોંચ :

પોલીસ સુધાર :

અનેક દેશોમાં પોલીસને નાગરિકોના હિતોના રક્ષણને બદલે સરકારના દમનકારી સાધન તરીકે જોવામાં આવે છે. આનાથી માનવ અધિકારોનું ઉલ્લંઘન અને અન્યાયને ઉત્તેજન મળે છે. સી.એચ.આર.આઈ. સાર્વત્રિક સુધારની હિમાયત કરે છે, જેથી પોલીસ ન્યાયના રક્ષણની ભૂમિકા ભજવે નહીં કે, સરકારના દમનકારી એજન્ટની ભૂમિકા ભારતમાં સી.એચ.આર.આઈ.નું કામ પોલીસ સુધારા માટે લોક સમર્થન ઊભું કરવાનું છે. પૂર્વ આફ્રિકા અને ઘાનામાં સી.એચ.આર.આઈ. પોલીસની જવાબદેહિતા અને રાજનૈતિક દબલના મુદ્દાઓ પર કામ કરે છે.

જેલ સુધાર :

જેલના બંધ વાતાવરણના કારણે, ત્યાં માનવ અધિકારોના ઉલ્લંઘનની પ્રબળ આશંકા રહે છે. સી.એચ.આર.આઈ.નો હેતુ જેલના વાતાવરણને લોકોની તપાસ માટે ખુલ્લું બનાવવાનો છે.

ન્યાયિક વિષયો ઉપર સંવાદ :

ઈન્ટરરાઈટ્સ સાથે મળીને સી.એચ.આર.આઈ.એ દક્ષિણ એશિયાના ન્યાયાધીશો સાથે વંચિત સમુદાયોની ન્યાય સુધીની પહોંચના મુદ્દે અનેક કાર્યશાળાઓ કરી છે.

ફોજદારી ન્યાયિક પ્રક્રિયામાં પોલીસ એક અગત્યનો હિસ્સો છે, જેમણે કાયદામાં દર્શાવ્યા મુજબ કાર્યો કરવાનાં છે. ફોજદારી ન્યાયિક પ્રક્રિયાની સફળતાનો આધાર કાયદાના સારાં અથવા નબળા પાસાં, પોલીસ માટે દર્શાવેલ પ્રક્રિયાઓ, ફરિયાદ પક્ષની મુકદમા માટેની તૈયારી અને અદાલતો પર છે. કાયદાનો અમલ કરાવવો તેમજ રાજ્ય અને નાગરિકો સામે થતા અપરાધોને અટકાવવા તે રાજ્યે પોલીસને સોંપેલી પ્રાથમિક જવાબદારી છે. કાયદાનો ભંગ થાય છે ત્યારે પોલીસે તપાસ ચાલુ કરવી, આરોપીને પકડવો તેને અદાલત સામે રજૂ કરવો, જ્યાં ન્યાયાધીશ તેની સામે રજૂ કરેલા પુરાવાના આધારે આરોપીને ગુનેગાર અથવા નિર્દોષ સાબિત કરે છે.

નાગરિક તરીકે આપણા પણ પોલીસ સાથેના વિવિધ અનુભવો હોય છે. પોલીસે બધા જ નાગરિકોની સલામતીનું ધ્યાન રાખવાનું છે તેના કારણે જ તેમને કેટલીક જવાબદારીઓ અને સત્તા આપવામાં આવી છે. તેમ છતાં, પોલીસ એ કાયદાથી ઉપર નથી તે બાબત ધ્યાનમાં રાખવી જરૂરી છે. તેઓ કાયદાથી બંધાયેલા છે અને કાયદા મુજબ જ કામ કરવાનું હોય છે. પરંતુ પોલીસ તેમને અપાયેલી સત્તાનો દૂરઉપયોગ ન કરે તે માટે જરૂરી છે કે આપણે પોલીસ સંબંધિત આપણા અધિકારોને જાણીએ.

આ પુસ્તકમાં ફોજદારી ન્યાયિક પ્રક્રિયામાં નાગરિકોના અધિકારોની ચર્ચા કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. ન્યાયિક પ્રક્રિયા વિશે જાણકારી મેળવવા ઈચ્છતા નાગરિકો, તેમજ ન્યાયિક પ્રક્રિયાનો જેને વારંવાર પનારો પડે છે તેવા નાગરિકો માટે આ પુસ્તક ઉપયોગી બની રહે તેવી આશા છે.

સી. એચ. આર. આઈ.

૯, નંદિગ્રામ એપાર્ટમેન્ટ, ૫૨/૧, અરુણોદય સોસાયટી,
અલકાપુરી, વડોદરા. ૩૯૦ ૦૦૫. ફોન : ૦૨૬૫ - ૨૩૨૨૭૮૪

બી - ૧૧૭, સર્વોદય એન્કલેવ, ૧ લો માળ, નવી દિલ્હી - ૧૧૦૦૧૭.
ફોન : ૦૧૧-૨૬૮૫૦૫૨૩, ૨૬૮૬૪૬૭૮, ફેક્સ : ૦૧૧-૨૬૮૬૪૬૮૮

E-mail : chriall@nda.vsnl.net.in

Website : www.humanrightsinitiative.org